

Нестеренко О.С.,

аспірант кафедри економіки та управління національним господарством,
Одеський національний економічний університет

ДИНАМІКА ОБСЯГІВ ВИРОБНИЦТВА ВИНОМАТЕРІАЛІВ І ВИНОГРАДНОГО ВИНА ТА ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Анотація. У статті проаналізовано стан розвитку виноробних підприємств Одеської області. Визначено обсяг виробництва вина виноробними підприємствами. Проаналізована динаміка виробництва виноматеріалів за регіонами України за 2013–2014 рр. Наведено динаміку обсягу виробництва виноградного вина підприємствами Одеської області та України у 2003–2014 рр. Визначено фактори, які впливають на діяльність виноробних підприємств Одеської області.

Ключові слова: виноробні підприємства, обсяг виробництва, виноматеріали, терруарні вина, конкурентоспроможність, виноматеріали виноградної.

Постановка проблеми. Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС несе ризики для українського виноробства. Головна причина – відсутність можливостей для роботи в умовах ЄС без ефективного механізму державної фінансової підтримки галузі, тому українські вина не можуть у достатньому обсязі конкурувати з іноземними виробами. Це стосується не тільки якості вина, а і умов, в яких функціонують виноробні підприємства. Для того щоб зрозуміти, чи зможуть вітчизняні підприємства конкурувати з іноземними, необхідно проаналізувати сучасний стан їхнього розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні дослідженням стану проблем виноробства займалися ряд вітчизняних учених, серед них: Авідзба А.М., Азізов С.А., Афонін М.В., Бузні А.Н., Власов В.В., Гаркуша О.М., Горбачов В.С., Гульчак А.Б., Дудник М.О., Літвінов П.І., Мармуль Л.О., Матчина І.Г., Рибінцев В.А., Саблук П.Т., Червен І.І. та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Одним з невирішених питань є невизначення загальноприйнятого переліку зовнішніх факторів, які впливають на діяльність виноробних підприємств Одеської області, а також визначення заходів для підтримки українських виробників вина.

Мета статті полягає у аналізі динаміки обсягів виробництва виноматеріалів і виноградного вина та визначенні факторів, що впливають на діяльність підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виноробна галузь є перспективним напрямком розвитку економіки Одеської області та України в цілому, який обумовлений сприятливими ґрунтово-кліматичними умовами і достатньою забезпеченістю трудовими та іншими необхідними ресурсами. Проте на сьогодні стабільній та ефективній роботі виноробних підприємств перешкоджає численна кількість проблем, серед них: загальний кризовий стан економіки країни, низька забезпеченість сировиною переробних заводів, порушення паритетних взаємовідносин виробників сировини та виноробних підприємств, висока конкуренція, незахищеність вітчизняного вироб-

ника, відсутність належної підтримки з боку держави, низька якість виробленої продукції, високі ціни на ліцензію тощо.

Вино можна вважати одним з найперших алкогольних напоїв, а виноробство – найдревнішою галуззю. Згадки про виникнення вина та розвиток виноробства містяться в чисельних легендах греків, римлян, персів, сирійців тощо. Виноградарство та виноробство в Одеській області завжди були важливою галуззю агропромислового комплексу. Займаючи незначну питому вагу в площі сільськогосподарських угідь (2%), ця галузь впливає на рівень соціально-економічного розвитку області. Так, у 2014 р. питома вага виноробної галузі у ВВП становила 5%.

В Україні склалася певна виноробна спеціалізація: Південний берег Криму виробляє марочні, десертні та кріплені вина; Херсонська, Миколаївська, Одеська області та Закарпаття – столові білі та червоні вина. Таким чином, сьогодні в Україні існують три основні центри виноробства: Крим, Причорномор'я (Одеська, Херсонська, Миколаївська області) і Закарпаття, що зумовлено відповідним місцерозташуванням та кліматичними умовами. На рис. 1 наведено обсяг збору винограду за регіонами України у 2014 р. у відсотках до загальної кількості [1].

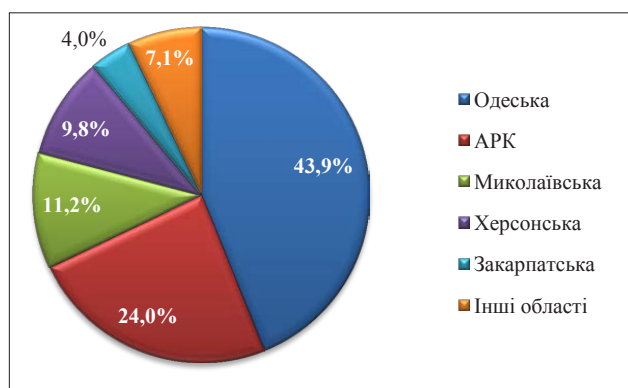

Рис. 1. Обсяг збору винограду за регіонами України у 2014 р., % [1]

Як видно з рис. 1, в Одеській області найбільший обсяг виробництва виноградних вин України (43,9% загальних обсягів). Стабільне функціонування галузі сприяє підвищенню зайнятості населення, зростанню надходжень до місцевих та державного бюджетів, посиленню конкурентоспроможних позицій вітчизняних підприємств.

Помірне споживання вина – результат взаємодії багатьох європейських асоціацій, товариств і компаній, пов'язаних з виробництвом, продажем і споживанням вина. Винна індустрія в Європі вже протягом багатьох років є потужним прихильником та поборником помірної і усвідомленої ставлення до

споживання алкоголю. У процесі просування вина на ринках різних країн виробники вина та регіональні асоціації приділяють окрему увагу походженню, культурній спадщині, виробництву та подачі вина і особливо підкреслюють ідеї відповідального підходу до його споживання.

Важливим показником для роботи та розвитку виноробних підприємств доцільним є розгляд виробництва виноматеріалів виноградних за регіонами, оскільки виноматеріали виноградні – продукти первинної переробки винограду, призначені для виробництва вин та іншої виноробної продукції (табл. 1) [1].

У 2014 р. вироблено виноматеріалів для випуску вин 6263,7 тис. дал. (65,4% обсягу 2013 р.), для закладки на витримку – 9,5 тис. дал (1,6%). У груповому асортименті виноматеріалів шампанських та ігристих виготовлено на 14,5% менше, ніж у 2013 р., коньячних – на 21,9% менше; для закладки на витримку та випуску столових вин – на 42,7% менше, для закладки на витримку та випуску кріплених вин – на 2,6% менше, інших видів виноматеріалів – на 6,3% менше. Водночас обсяги виноматеріалів для випуску кріплених вин збільшилися на 14,7%. Для їх закріплення було використано 177,2 тис. дал. спирту-ректифікату, що на 31% більше, ніж у 2013 р. [2].

У загальному виробництві виноматеріалів зростає питома вага шампанських та ігристих – з 31% у 2013 р. до 36,5% у

2014 р., коньячних – з 18,1% до 19,5%, для закладки на витримку та випуску кріплених вин – з 5,3% до 7,2%, інших видів виноматеріалів – з 1,9% до 2,4%; скоротилася частка виноматеріалів для закладки на витримку та випуску столових вин – з 43,7% до 34,4%.

Виноградні вина займають значну частину в загальному обсягу виробництва алкогольної продукції в області (масова частка складала у 2014 р. 31,64%) та займають перше місце серед інших видів спиртних напоїв. Як видно з приведеної таблиці, починаючи з 2011 р. обсяги виробництва алкогольної продукції в Одеській області починають зменшуватись, також невтішно спостерігається ситуація з виробництвом виноградних вин. У 2014 р. по відношенню до 2005 р. обсяг виробництва спиртних напоїв та виробництва вина зменшився на 46,27% та 46,4% відповідно. Зменшення обсягу виноградних вин було спричинено низькою факторів, а саме: зменшення площ виноградників та низького рівня урожаю винограду. Виноробний ринок Одещини представлений 24 компаніями. Проте за аналізований період виробники коньяків та брендів збільшили обсяг виробництва на 189%, що позитивно впливає на галузь в цілому.

Динаміка обсягу виробництва виноградного вина підприємствами Одеської області та України у 2003–2014 рр. наведена на рис. 2 [2].

Таблиця 1

Виробництво виноматеріалів за регіонами у 2013–2014 рр., тис. дал.

Регіон	Обсяг виробництва				У тому числі			
					шампанські та ігристі	коньячні	для випуску вин та закладки на витримку	
	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2014 р. у % до 2013 р.			столові	кріплені
Україна	16931,48	20764,2	15074,8	72,6	5506,2	2936,0	5192,9	1080,3
Закарпатська	–	–	–	–	–	–	–	–
Запорізька	–	–	–	–	–	–	–	–
Миколаївська	3715,934	4992,0	3229,8	64,7	1234,2	137,5	1519,0	339,1
Одеська	9806,542	12598,5	9083,5	72,1	3997,9	1073,6	3033,3	627,5
Херсонська	1761,945	2936,1	2351,8	80,1	274,1	1724,9	323,2	29,6

Таблиця 2

Обсяг виробництва алкогольної продукції підприємствами в Одеській області у 2005–2014 рр. [2]

Види напою	2005		2010		2010 у % до 2005	2013		2013 у % до 2005	2014		2014 у % до 2005
	тис. дал.	%	тис. дал.	%	%	тис. дал.	%	%	тис. дал.	%	%
Коньяк, бренді	652	4,44	1421	4,91	217,91	2050,5	19,23	314,49	1884,5	23,87	289,03
Горілка, інші міцні спиртні напої	2612	17,78	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Лікери, солодкі наливки, спиртні настоянки	817	5,56	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Вино «Шампанське»	1289	8,77	1667	5,76	129,33	1174,4	11,01	91,11	1013,4	12,84	78,62
Вина виноградні	4660	31,72	12929	44,67	277,44	3719,8	34,88	79,82	2497,7	31,64	53,60
столові з фактичною концентрацією спирту від 9 до 13%	2077	14,14	3086	10,66	148,58	2348,2	22,02	113,06	1820,8	23,07	87,66
газовані	296	2,01	375,8	1,30	126,96	76,9	0,72	25,98	77,1	0,98	26,05
з концентрацією спирту більше 15%	2288	15,57	9467	32,71	413,76	1294,7	12,14	56,59	599,8	7,60	26,22
Всього	14691	100	28945	100	197,03	10665	100	72,592	7893,3	100	53,73

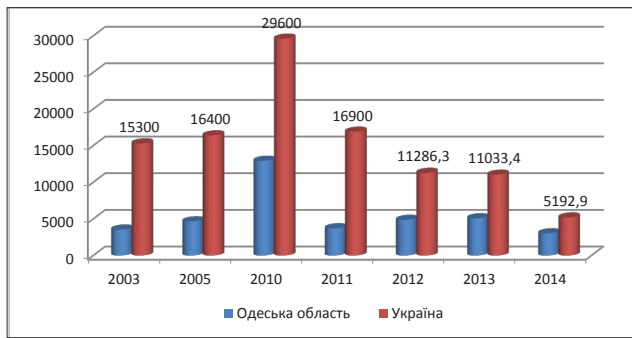

Рис. 2. Динаміка обсягу виробництва виноградною вина підприємствами Одеської області та України у 2003–2014 рр., тис. дал.

Невтішно залишається ситуація не тільки в Одеській області, а і в Україні в цілому. У 2010 р. спостерігався найбільший обсяг виробництва виноградною вина за весь аналізований період. Починаючи з 2011 р. обсяг виробництва виноградною вина зменшується. Негативна тенденція спостерігається і до сьогоднішнього дня. У 2014 р. по відношенню до 2013 р. обсяг виробництва вина в Україні зменшився в два рази, що було обумовлено кризовим станом економіки країни та окупацією АР Крим. Дана ситуація негативно впливає на розвиток галузі, а також і на соціальну політику, оскільки зменшення обсягів виробництва спричинює зменшення кількості працівників на підприємствах, а це, в свою чергу, призводить до збільшення рівня безробіття не тільки в області, а і в країні в цілому.

У 2014 р. по відношенню до 2011 р. обсяг виробництва вина виноробними підприємствами Одеської області

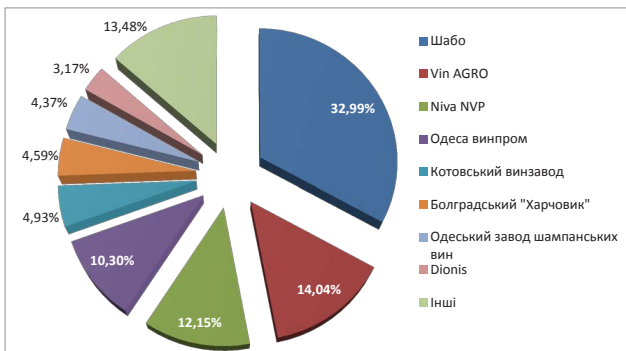

Рис. 3. Обсяг виробництва виноградною вина підприємствами у % в Одеській області у 2013 р.

зменшився на 0,83%. Найбільший спад виробництва виноградною вина спостерігався на Котовському винзаводі, ТОВ «Niva NVP» та на ЗАТ «Одеський завод шампанських вин» – 24,72%, 46,37% та 73,8% відповідно. Але, незважаючи на кризовий стан економіки, ряд підприємств змогли не тільки залишити за собою дані обсяги виробництва, а також змогли збільшити обсяги виробництва своєї продукції. Лідером цієї групи є виноробне підприємство «Шабо», яке за аналізований період часу збільшило обсяг виробництва вина на 86,5%, а також збільшило свою масову частку в загальному обсязі виробництва. Dionis та ВАТ «Болградський «Харчовик» змогли збільшити обсяги виробництва за 2011–2014 рр. на 25,5% та 11,87% відповідно та змогли наростити масові частки у загальному обсязі. У 2014 р. по відношенню до 2011 р. обсяг виробництва інших підприємств, які займалися виробництвом виноградною вина, також зріс на 10%, але дані підприємства не змогли збільшити масову частку у загальному обсязі підприємств.

На рис. 3 наведений обсяг виробництва виноградною вина у відсотках підприємствами Одеської області у 2013 р. [3].

Найбільша частка обсягу виробництва вина належить підприємству «Шабо», яке відноситься до інноваційних та передових не тільки на теренах Одеської області, а і України в цілому. Дане підприємство постійно збільшує обсяг виробництва. Його продукція відома у всій Європі. «Шабо» може гідно конкурувати з іноземними виробниками аналогічної продукції, що робить його найбільш конкурентоспроможним серед вітчизняних виробників. Друге місце за обсягом виробництва виноградною вина займає ТОВ «Vin AGRO» з масовою часткою 14,04%, третє місце займає ТОВ «Niva NVP» з масовою часткою 12,15% та четверте – ПАТ «Одеса винпром» – 10,3%. Отже, дані чотирьох підприємств виробляють 69,47% загальної кількості виноградною вина. Вони є конкурентоспроможними, оскільки займають різні сегменти ринку та мають різну цінову політику, що робить їх найбільш пристосованими до навколишньої економічної ситуації.

Проблеми, з якими зіштовхуються виноробні підприємства.

В ЄС діє Регламент Ради ЄС № 479/2008 «Про загальну організації ринку вина», який встановлює можливі напрями державної підтримки виноградарства і виноробства. Так, зокрема, першим заходом підтримки вказано просування на ринки третіх країн (компенсація до 50% витрат пов'язаних з цим напрямком), крім того, це відшкодування вартості витрат на страхівку, підтримку у створенні пайових інвестиційних фондів, прями інвестиції в інфраструктуру і т. ін.

Таблиця 3

Обсяг виробництва вина виноробними підприємствами Одеської області у 2011–2014 рр., у. о. [2]

	2011	%	2012	%	2013	%	2014	%	2014 р. до 2011 р. (%)
Шабо	41878647	17,3	62753960	28,5	72798319	31,1	78101083	32,5	186,5
ТОВ«Vin AGRO»	0		0	0,	33812084	14,5	33230575	13,8	-
ТОВ «Niva NVP»	62020597	25,6	49235399	22,3	25295757	10,8	28760664	12	46,37
ПАТ «Одеса винпром»	29790505	12,3	28190943	12,8	23967595	10,3	24373701	10,1	81,82
Котовський винзавод	47216980	19,5	21478022	9,7	11395808	4,9	11670211	4,9	24,72
ВАТ «Болг. «Харчовик»	9223311	3,8	9721520	4,4	9293131	4,0	10871262	4,4	117,87
ЗАТ «Одеський завод шампанських вин»	13998116	5,8	12697564	5,8	13416739	5,7	10335168	4,2	73,8
Dionis	5977267	2,3	4928033	2,2	5584098	2,4	7500287	3,1	125,5
Інші	32581550	13,4	31586734	14,3	38194773	16,3	35841285	15	110
Всього	242686975	100	220592175	100	233758304	100	240684236	100	99,17

Додатковий фактор економічного успіху європейського виноградарства і виноробства – існування доступної системи кредитування бізнесу, що передбачає мінімальні відсоткові ставки – 3-4% річних [4].

У той час, коли європейські виноградари отримували вигоди від десятка директив, для українського аграрія існував тільки один механізм хоч якось фінансово забезпечити посадку нових площ – бюджетна програма «Державна підтримка розвитку хмелярства, овочівництва, закладки молодих садів, виноградників та ягідників і нагляд за ними». В рамках програми було створено спеціальний фонд, що формується засобами від 1,5% збору на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства. Починаючи з 2012 р. виплати відповідно до схеми компенсації були зупинені, а вже переломним моментом стало перенесення коштів 1,5%-го збору до загального фонду Державного бюджету, що означало втрату дієвого механізму державної підтримки галузі.

З цього моменту графік закладки виноградників кинувся вниз, і за підсумком 2013 р. ми отримали падіння в 89% від можливостей.

За словами експертів, послуги з кредитування підприємств виноробної галузі надають близько 140 вітчизняних банків. Тим часом, за оцінками представників банківських структур, винороби проявляють недостатню активність по залученню банківського капіталу. Схем кредитування підприємств виноробної галузі на сьогоднішній день не так вже й багато. Одна з найбільш поширених – простий кредит. Ситуація з коньячними заводами йде трохи інакше. Крім безпосереднього кредитування, ці підприємства активно користуються також іншими банківськими продуктами: наприклад, документарними акредитивами для закупівлі коньячних спиртів за кордоном.

Високі акцизні ставки — фактично одні з найвищих у світі. Таких акцизів, як у нас, нема в жодній країні, сухе вино там не належить до алкогольних напоїв, воно числиться серед продуктів харчування, тому не є підакцизною продукцією, на пляшку не клеїться акцизна марка. У французьких ресторанах, наприклад, сухе вино дешевше від солодких газованих напоїв. У більшості країн Євросоюзу нульовий відсоток акцизу встановлений і на шампанські вина [5].

Виятково висока ціна ліцензії на оптовий продаж вина. В Україні така ліцензія коштує 500 тис. грн. на рік. Чогось подібного, знову ж таки, нема ніде в Європі. Чи може невелике підприємство сплатити таку вартість обов'язкової ліцензії? Запитання риторичне. Такий закон про ліцензування губить фермерські та невеликі селянські господарства, приватну ініціативу. Існуюча нормативно-законодавча база зводить нанівець здорову конкуренцію малого, середнього та великого бізнесу, а її недостатність змушує українського виробника закладати високу ціну на свою продукцію.

Низька конкурентоспроможність українського вина. У нас добрі, якісні столові вина, та їх не знають за межами України або ж мало знають. У світі немає такого бренду «українське вино», зате є бренд – «українська горілка». Вино в цьому сенсі не витримує конкуренції з пивом, так званими енергетичними напоями – усе це широко рекламується на телебаченні та на зовнішніх носіях. Наявні потужності виноробної галузі дозволяють перероблювати за сезон більше ніж 800 тис. тонн винограду, проте на сьогодні потужності завантажені лише на 20–40%. Застарілі технології виробництва вина, знос обладнання на деяких підприємствах складає 60%, що негативно відображається на конкурентоспроможності українського

вина. Сьогодні в Україні немає контролюючого органу, який міг би проводити регулярні перевірки виноробних підприємств, а головне, визначати справжність виноматеріалів, що використовуються у виробництві продукції. Практично втрачена виноробна наука, оскільки НІВІВ «Магарач», на розвиток якого за останні 10 років було виділено 16 млн. грн., фактично знаходиться в Росії. Також в нашій країні залишилась лише одна лабораторія в ННЦ ІВІВ ім. В.С. Таїрова, але в цій лабораторії не можна визначити, справжній напій або фальсифікований. Лабораторна база та фахівці відповідної кваліфікації залишилися в «Магарач».

Висновки. Виноробні підприємства не тільки Одеської області, а й України в цілому знаходяться в поганому стані. Обсяги виробництва виноградного вина з кожним роком постійно зменшуються, що негативно впливає на аграрну економіку країни. З боку держави відсутня належна підтримка виробників. Реальна загроза не отримати компенсацію змусила значну кількість власників виноградарських господарств відмовитися від посадки нових виноградників. Виноробні підприємства не зацікавлені в розвитку первинного виробництва, оскільки вони можуть придбати виноматеріали за нижчими цінами за кордоном, чим ще більше призводять до кризи галузі.

Для активізації виноробних підприємств влада повинна: повернути із загального фонду Державного бюджету 1,5%-й збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства, що буде стимулювати підприємства насаджувати нові виноградні лози; надати пільги у вигляді зниження ставки по кредитах для виноробних підприємств; створити орган, який буде постійно контролювати якість сировини та вироблену продукцію підприємствами; зменшити ціну ліцензії на оптовий продаж продукції; зосередити увагу на малих та середніх підприємствах, оскільки саме вони у ЄС грають важливу роль у розвитку виноробної галузі, даний напрямок називають «гаражними винами»; виробництво терруарних вин. Виготовлення цих вин засновано насамперед на природно-кліматичних умовах розташування винограднику, а також на увазі виноробів до самої лози. Виготовляючи такі вина, винороби намагаються передати в їх ароматі і смаку особливості землі, на якій був вирощений виноград. Адже одним з визначальних чинників смаку вина є характеристики і склад ґрунтів. За своєю вартістю терруарні вина коштують на кілька порядків вище індустріальних. Це й зрозуміло, адже визначальним чинником є цінні характеристики кожного терруара, а також особистий внесок майстра-винороба. Вітчизняні виробники повинні займатись виробництвом терруарних вин, оскільки наша країна має унікальні ґрунти та природні умови для вирощення саме українського неповторного смаку продукції.

Подальші розробки стосуватимуться визначення рівня конкурентоспроможності наведених у статті підприємств і дослідження умов його підвищення, виходячи з результатів оцінки інтенсивності конкуренції у виноробстві та впровадженню інновацій.

Література:

1. Виробництво виноматеріалів за регіонами : за даними Статистичного щорічника України 2014 р. / Держ. ком. статистики України ; ред. О.Г. Осауленко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Виробництва вина виноробними підприємствами Одеської області : за даними Статистичного щорічника Одеської області 2014 р. / Голов. Управл. стат. В Одеській обл. ; ред. Т.В. Копилова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

3. Переробка винограду та виробництво виноматеріалів у 2014 р. / Державна служба статистики. – 2015. – № 2.
4. Риски украинских виноделов после подписания ассоциации с ЕС [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://agroconf.org/content/riski-ukrainskih-vinodelov-posle-podpisanija-associacii-s-es>.
5. Кучеренко В. Отказ от употребления географических наименований станет угрозой для существования виноградно-винодельческой отрасли Украины / В. Кучеренко [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ukrvinprom.ua/index.php?lng=1&cont=info&wid=941>.

Нестеренко О.С. Динамика объемов производства виноматериалов и виноградного вина и факторы, влияющие на деятельность предприятий Одесской области

Аннотация. В статье проанализировано состояние развития винодельческих предприятий Одесской области. Определен объем производства вина винодельческими предприятиями. Проанализирована динамика производства виноматериалов по регионам Украины за 2013–2014 гг. В статье приведена динамика объема производства виноградного вина предприятиями Одесской области и Украины в 2003–2014 гг. Определены факторы, влияющие на деятельность винодельческих предприятий Одесской области.

Ключевые слова: винодельческие предприятия, объем производства, виноматериалы, терруарные вина, конкурентоспособность, виноматериалы виноградные.

Nesterenko O.S. Dynamics of production volumes of wine and wine materials and factors affecting businesses Odessa region

Summary. The article analyzes the development of wineries in the Odessa region. There were determined the volume of wine production wineries and the dynamics of the production of wine in regions of Ukraine for 2013–2014 years. The article shows the dynamics of production of grape wine enterprises of Odessa region and Ukraine in 2003–2014 years. The author has identified the factors influencing the activity of the companies Odessa area wineries.

Keywords: wineries, production, wine materials, wine terruarni, competitiveness, grape wine materials.